

PRÍNOS PROFESOROV ZDEŇKA MYSLIVEČKA A ZOLTÁNA KLIMU PRE ROZVOJ NEUROPSYCHIATRIE NA SLOVENSKU

souborný článek

Eva Morovicsová¹
Miroslav Tibor Morovics²

¹Psychiatrická klinika LF UK a UNB,
Bratislava, Slovenská republika

²Historický ústav Slovenskej
akadémie vied, Bratislava,
Slovenská republika

Kontaktní adresa:

doc. PhDr. Eva Morovicsová, PhD.,
MPH
Psychiatrická klinika LF UK a UNB
Mickiewiczova 13
813 69 Bratislava
e-mail:
eva.morovicsova@fmed.uniba.sk

Príspevok bol vypracovaný v rámci riešenia projektu VEGA 2/0122/21 Hlavné vývojové trendy zdravotníctva na Slovensku od vzniku ČSR do roku 1968.

SÚHRN

Morovicsová E, Morovics MT. Prínos profesorov Zdeňka Myslivečka a Zoltána Klimu pre rozvoj neuropsychiatrie na Slovensku

Profesori Z. Mysliveček a Z. Klimu patrili k významným psychiatrom v bývalom Československu, ktorí v svojej výskumnej práci a klinickej praxi uplatňovali fyziologický a neurologický prístup k psychiatrii. Autori príspevku opisujú a porovnávajú ich vedecké dráhy a odborné pôsobenie, všímajú si napr. faktory, ktoré ovplyvnili ich orientáciu na výskumné i klinické problémy. Predstavujú najmä výsledky ich výskumných prác vo vzťahu k nosným témam a problémom biologicky orientovanej psychiatrie. Dotýkajú sa aj iných oblastí ich pôsobenia – budovania a vedenia psychiatrických kliník, klinickej praxe a pedagogickej činnosti. V závere príspevku sumarizujú spoločné oblasti ich aktivít a poukazujú na ich prínos pre rozvoj neuropsychiatrie na Slovensku a sčasti aj v Československu.

Kľúčové slová: Zdeněk Mysliveček, Zoltán Klimó, neuropsychiatria, psychiatria, neurológia, Slovensko, Československo, história, 20. storočie.

SUMMARY

Morovicsová E, Morovics MT. The contribution of professors Zdeněk Mysliveček and Zoltán Klimó for the development of neuropsychiatry in Slovakia

Professors Z. Mysliveček and Z. Klimó were among the important psychiatrists in the former Czechoslovakia, who applied a physiological and neurological approach to psychiatry in their research work and clinical practice. The authors describe and compare their scientific careers and professional work, noting e.g. factors that influenced their orientation to research and clinical problems. They mainly represent the results of their research work in relation to the main topics and problems of biologically oriented psychiatry. They also touch on other areas of their activities – establishment and management of psychiatric clinics, clinical practice, and pedagogical activities. They summarize the common areas of their activities and point out their contribution to the development of neuropsychiatry in Slovakia and partly in Czechoslovakia in the conclusion of the article.

Key words: Zdeněk Mysliveček, Zoltán Klimó, neuropsychiatry, psychiatry, neurology, Slovakia, Czechoslovakia, history, 20th century.

ÚVOD

V prvých decéniách 20. storočia, a na Slovensku aj v celom medzivojnovom období, sa odbory neurológi a psychiatria rozvíjali v silnom vzájomnom prepojení, prakticky bez príznakov autonómneho vývoja týchto disciplín. Pacientom s neurologickými a psychiatrickými ochoreniami sa zdravotná starostlivosť poskytovala na neuropsychiatrických pracoviskách, kde boli osobitne vyčlenené lôžka pre pacientov s psychickými poruchami a pre neurologických pacientov.¹ Výučba psychiatrie a neurológie pre budúcich lekárov prebiehala v rámci jedného predmetu, pričom niektoré neurologické témy boli súčasťou aj internej medicíny.^{2,3} Aj spolkovú činnosť psychiatrov a neurológov v danom období zastrešovala jedna organizácia – Purkyňova spoločnosť pre štúdium duše a nervstva, ktorá vznikla v roku 1919. Od roku 1938 vydávala časopis *Neurologie a psychiatrie československá*, ktorý v jednotlivých číslach striedavo prinášal samostatne problematiku neurológie a psychiatrie. Súčasťou časopisu bola pravidelná rubrika *Repetitóriium neurológie a psychiatrie*, ktorej obsahom boli poznatky oboch odborov adresované predovšetkým lekárom v klinickej praxi. Repetitóriium vychádzalo do roku 1948.⁴ Pokroky v medicíne a prehĺbujúca sa špecializácia viedli k postupnému osamostatneniu týchto odborov. V jednotlivých zdravotníckych zariadeniach sa začali budovať samostatné psychiatrické a neurologické klinické pracoviská, v pregraduálnej príprave sa odčlenila výučba psychiatrie od výučby neurológie a v roku 1953 došlo aj k rozdeleniu Purkyňovej spoločnosti pre štúdium duše a nervstva na neurologickú a psychiatrickú spoločnosť.⁵ Paralelne s osamostatnením týchto spoločností došlo v roku 1956 aj k rozdeleniu časopisu *Neurologie a psychiatrie československá* na dva samostatné odborné časopisy – *Československú neurológiu a Československú psychiatriu*.⁶ K aktívnym prispievateľom týchto časopisov patrili aj profesori Zdeněk Mysliveček a Zoltán Klimo.

PRÍNOS PROFESORA MUDR. ZDEŇKA MYSLIVEČKA PRE ROZVOJ NEUROPSYCHIATRIE

Začiatky vedeckej práce prof. Z. Myslivečka

Zdeněk Mysliveček po ukončení štúdia medicíny na Lekárskej fakulte (LF) Českej Karlo-Ferdinandovej univerzity (ČKFU) v Prahe v roku 1905 pôsobil 2 roky ako externista v súkromnej neurologickej a psychiatrickej ambulancii profesora MUDr. Antonína Heverocha. V roku 1907 nastúpil ako asistent na Psychiatrickú kliniku (PK) LF ČKFU, ktorú viedol prof. MUDr. Karel Kuffner. V psychiatrii v tomto období ešte neboli dostupné základné, dnes už bežné sérologické, biochemické, elektrofyziologické a zobrazovacie metódy, ktoré by odhaľovali patofyziologickú podstatu psychických porúch. Psychiatria sa orientovala prevažne na liečbu ťažkých psychických porúch a poskytovanie základnej starostlivosti pacientom, ktorí boli svojím správaním nebezpeční pre seba alebo okolie. Začiatky pôsobenia MUDr. Z. Myslivečka spadajú do tejto éry, keď

neurohistologické výskumy a metódy, ktorým sa s veľkým záujmom a nadšením začal venovať, patrili v psychiatrii k tým najpodstatnejším. Orientoval sa na skúmanie morfológických zmien postihnutých štruktúr, vplyvu rôznych látok na nervové tkanivo a na ďalšie témy.⁷

Vedecké smerovanie začínajúceho lekára výrazne ovplyvnili aj študijné pobyty v zahraničí. V roku 1907, počas pobytu v Nemecku, zbieral skúsenosti v Berlíne na Psychiatrickej klinike prof. MUDr. Georga Theodora Ziehena, v súkromnej nemocnici MUDr. Heinricha Oppenheima a v Neurologickom ústave prof. MUDr. Heinricha Vogta.⁸ Vedomosti a skúsenosti získané na týchto pracoviskách a v neposlednom rade aj vedecké ambície privedli MUDr. Z. Myslivečka napokon na Ústav patologickej anatómie LF ČKFU, kde vo funkcii asistenta pracoval 3 roky. Práve tu sa pod vedením prof. MUDr. Jaroslava Hlavu naplno rozvinuli jeho predpoklady pre ďalšiu vedeckú prácu v oblasti neurohistológie a neuropatológie. Už v prvých rokoch aktívne vystupoval na vedeckých podujatiach a schôdzach Spolku českých lekárov v Prahe. Výsledky svojich prác prezentoval samostatne, ale aj v spolupráci s kolegami z iných medicínskych odborov. Napr. na IV. zjazde Českých prírodovedcov a lekárov (1908) predniesol témy *O pseudohallucinaci při tabes dorsalis a Statistický příspěvek k aetiologii a symptomatologii epilepsie*. V roku 1911 odzneli na schôdzach Spolku českých lekárov viaceré jeho prednášky: *K pathogenese a k symptomatologii tak zv. kompressivního zánětu míchy* (v spolupráci s prof. Ladislavom Syllabom), *Pitevní nález pri laterální amyotrofické sklerose* (spolu s doc. Josefom Pelnářom). Samostatne predniesol a demonštroval histologické preparáty orgánov tehotnej ženy po otrave antraxom – *Měli jsme příležitost pitvati případ anthraxu*. Z tohto obdobia pochádzajú aj práce publikované v Časopise lékařů českých, napr. *Therapeutické upotřebení „bromfersanu“ při neurosách* (1910); *Případ amyotrofické laterální sklerosy s bulbárními příznaky* (1910); *Kasuistika afatických poruch u epileptiků* (1911) a ďalšie.⁹ Rozdelenie záujmu medzi psychiatriou a patologickou anatómiou ovplyvnilo aj ďalšie vedecké smerovanie doktora Z. Myslivečka. Uchádzal sa o miesto prosektora na Kráľovskom českom zemskom ústave pre choromyseľných v Prahe-Bohnicích, v inštitúcii založenej v roku 1903.¹⁰ Dostal aj prísľub, že miesto získa, čo sa však nenaplnilo, preto v roku 1911 odišiel na Ústav pre choromyseľných v Dobřanech, kde pôsobil ako sekundárny lekár.¹¹

Významný vplyv na jeho vedeckú prácu mal polročný študijný pobyt v Rusku v rokoch 1911–1912, ktorý absolvoval v Petrohrade na Neuropsychiatrickom inštitúte zakladateľa známej neuropsychiatrickej školy prof. V. M. Bechtereva a na Fyziologickom oddelení I. P. Pavlova na Vojenskej lekárskej akadémii. Začiatky svojho pobytu opisuje v krátkom príspevku v rubrike *Dopisy z ciziny*, ktorý bol publikovaný v Časopise lékařů českých (1911).

Pod vedením prof. V. M. Bechtereva dokončil dve experimentálne práce *Vplyv bromidov na sústredenie a pracovnú činnosť ľudí* a *Vplyv morfia na združené motorické reflexy u psov*, ktoré predniesol na Klinike pre duševné a nervové choroby pri Vojenskej lekárskej akadémii.

Počas svojho pobytu sa oboznámil s metodikou práce vo fyziologickom laboratóriu a s vyšetrovacími metódami

experimentálnej psychológie. Zaujímal sa aj o využitie hypnózy v liečbe alkoholizmu. Krátko po svojom návrate predniesol na schôdzi Spolku českých lekárov v júni 1912 prednášku *Podstata a úkol objektivní psychologie*, ktorou vyvolal záujem odborníkov o psychológiu a jej uplatnenie v psychiatrii a medicíne vôbec. V tom istom roku napísal aj prácu *Podmíněné čili asociční reflexy a jich praktický význam*.⁹

Na pražskej klinike pôsobil do roku 1919 a naďalej sa venoval aj vedeckej práci. Prednášal a demonštroval výsledky svojich výskumných prác na zjazdoch Spolku českých lekárov, Českých prírodovedcov a lekárov a na schôdzach Purkyňovej spoločnosti pre štúdium duše a nervstva. Ako príklad môžeme uviesť prednášky, demonštrácie a štúdie v skrátenej podobe publikované v Časopise lekárov českých: *Syringomyelie; Průběhové odchylky při delirium tremens; Působení některých jedů v liquoru na nervovou tkáň u králiků; Kombinace syringomyelie s amyotrofickou laterální sklerosou* (1914); *Studie o tyfu exanthematickém* (1917); *Nález v mozku při epidemické chřipce* (1919).⁹ Niektoré z prednášok vyšli aj v plnom znení, napr. prednáška *Průběhové odchylky při delirium tremens* publikovaná v časopise *Revue* v neuropsychopathologii, terapii, fyzikální medicíne, veřejné hygiene a lékařství sociálním (1914), kde prof. Z. Mysliveček prezentoval 8 kazuistík. V tomto časopise bola v roku 1918 publikovaná aj jeho práca z oblasti neurohistológie *Působení toxických látek v liquoru na mozkovou tkáň* (1918).¹²

V roku 1917 bol MUDr. Z. Mysliveček habilitovaný v odbore psychiatria a neurológia. Jeho profesijnú orientáciu na neuropsychiatriu dokazuje aj zameranie habilitačnej práce (*Príspevek k patologii kompresivních myeloidů*) a habilitačnej prednášky (*Poměr histologie k neurologii a psychiatrii*), v ktorých sa venoval neurohistologickým a neuropatologickým otázkam a poukázal aj na prínos histológie pri riešení niektorých problémov v neurológii a psychiatrii.¹¹ Ako súkromný docent sa podieľal na výučbe medikov a v letnom semestri v roku 1917 zabezpečoval prednášky v predmete *Vyšetřovací technika psychiatrická* a *Vyšetřovací technika neurologická*.

Pedagogická a vedecká činnosť prof. Z. Myslivečka na LF UK v Bratislave

Vo vedeckej činnosti pokračoval prof. Z. Mysliveček aj počas svojho pôsobenia na Neuropsychiatrickej klinike LF Univerzity Komenského v Bratislave (PK LF UK), kde prišiel spolu s ďalšími českými profesormi, aby pomohli s budovaním základov vysokého školstva na Slovensku. Dekrétom z 31. 7. 1919 bol menovaný riadnym profesorom psychiatrie a neurológie pre Československú štátnu univerzitu v Bratislave.¹³ Vedenie Kliniky pre choroby nervové a duševné LF UK prevzal 29. 9. 1930.¹⁴ V čase jeho príchodu bola psychiatrická klinika, založená v roku 1864 ako súčasť vtedajšej štátnej nemocnice, jediným lôžkovým zariadením na Slovensku. Mala kapacitu 119 postelí, ale zodpovedala viac podmienkam ústavu pre chronikov než klinickému pracovisku, ktoré malo vytvárať vhodné podmienky pre prípravu budúcich lekárov. Pri budovaní kliniky vychádzal zo svojich skúseností a okrem reorganizácie lôžkovej časti vytvoril priestory pre prevádzkové

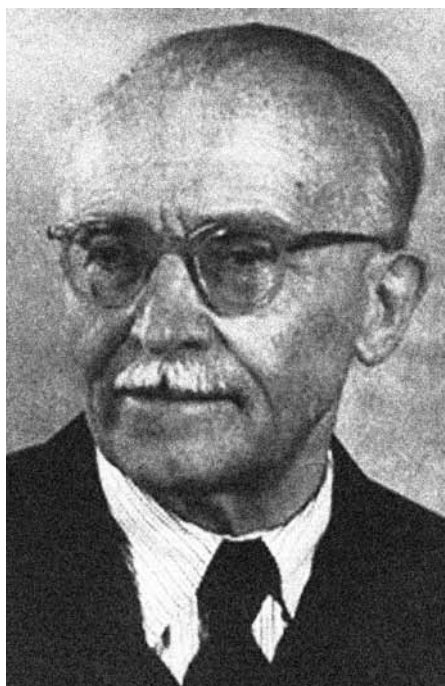
miestnosti, ambulanciu, fyzikálnu liečbu, ale aj pre laboratóriá. Ako prvé bolo vybudované neurohistologické laboratórium, kde sa aktívne zapojili mladí asistenti, MUDr. Ludmila Radimská-Jandová a MUDr. Antonín Pekelský. Neskôr pribudli aj sérologické a likvorologické laboratórium za výraznej pomoci MUDr. Miroslava Křivého a MUDr. Ignáca Matisa. Prof. Z. Mysliveček do budovania kliniky postupne zapájal aj ďalších lekárov. MUDr. Jozef Závodný napríklad napísal prvú pomôcku pre študentov z psychiatrie, MUDr. Stanislav Krákora pracoval na zriadení knižnice, podieľal sa na výskumných prácach v neurohistológii a pôsobil v súdnej psychiatrii.¹⁵ Prof. Z. Mysliveček vedel svojich kolegov, ale často aj lekárov z iných odborov, motivovať pre vedecký výskum, čoho dôkazom sú viaceré články v Bratislavských lekárskech listoch (BLL). Bol to nový časopis, na založení ktorého sa aj sám podieľal.¹⁶

Pri budovaní kliniky vychádzal prof. Z. Mysliveček z vedeckých poznatkov danej doby a nepripúšťal presadzovanie neoverených, hypotetických smerov. Zastával názor, že neurológia a predovšetkým psychiatria v širšom slova zmysle patria do internej medicíny, i keď sa symptomatológia duševných ochorení líši od somatických chorôb. Podľa prof. Z. Myslivečka bolo duševné ochorenie chorobou celého organizmu a pri jeho diagnostike a liečbe prihliadal na prítomnosť endogénnych aj exogénnych faktorov. Okrem vedenia kliniky sa denne venoval aj klinickej praxi, zabezpečoval výučbu medikov a naďalej pokračoval vo vedecko-výskumnej činnosti. Neurohistologické a klinické práce prof. Z. Myslivečka vznikali v náročných pracovných podmienkach. Z dôvodu nedostatku nižšieho zdravotníckeho personálu a lekárov sa neraz stávalo, že sám zhotovoval preparáty a spracovával kazuistiky klinicky zaujímavých prípadov. Takýto charakter majú práce publikované v časopise *Revue* v neurologii a psychiatrii, napr. *Difusní gliosa bílé hmoty mozkové; Případ neobvyklých bezděčných pohybů s histologickým nálezem* (1928); *Případ tuberosní sklerosy mozku; Příspěvek k halucinacím* (1929).¹⁷ V Časopise lekárov českých v tomto období vyšla jeho práca *Akutní arteriosklerotická chorea* (1925).⁹

V roku 1926 v BLL publikoval v spolupráci s MUDr. E. Radimskou-Jandovou *Případ Wilsonovy choroby* a v roku 1928 *Histologický nález při myoklonické epilepsii*. Počas svojho pobytu v Bratislave napísal kapitolu *Centrálné a periférne nervstvo* (1923) do vysokoškolskej učebnice *Patologická anatomia* prof. J. Hlavu.¹⁸

O výsledkoch svojej výskumnej činnosti referoval prof. Z. Mysliveček aj na schôdzach Purkyňovej spoločnosti, napr. v Bratislave (1924) demonštroval dva prípady výskytu akútnych výrazných choreatických pohybov prostredníctvom kinematografických snímok (*Senilní akutní chorea, Athetosa podobná kroutivé nemoci*), v Brne (1926) prezentoval kazuistiku *Případ difusní mozkové gliosy* spojenú s demonštráciou preparátov a vystúpil s referátom *Změny v mozku při schizofrenii*.

V Bratislave vychoval prof. Z. Mysliveček celý rad vynikajúcich psychiatrov, viacerých z nich habilitoval a niektorí sa neskôr stali prednostami neuropsychiatrických kliník. Boli to prof. M. Křivý (PK LF Masarykovej univerzity v Brne), prof. S. Krákora (PK LF Karlovej univerzity

Obr. 1. Prof. MUDr. Zdeněk Mysliveček

Zdroj: https://www.obalkyknih.cz/view_auth?auth_id=jk01082606

v Hradci Králové), prof. Zoltán Klimo (PK LF UK v Košiciach, od roku 1959 Univerzita P. J. Šafárika – UPJŠ), prof. Karol Matulay (PK LF UK v Bratislave, od roku 1967 PK LF UK v Martine). Viacerí z mladých psychiatrov neskôr pôsobili ako primári na novovytvorených neuropsychiatrických oddeleniach, napr. MUDr. I. Matis v Trenčíne, MUDr. J. Závodný v Nitre a MUDr. František Gašpar v Levoči.¹⁹

Návrat prof. Z. Myslivečka na Psychiatrickú kliniku LF UK v Prahe

Vo vedecko-výskumnej práci pokračoval prof. Z. Mysliveček na Psychiatrickej klinike LF UK v Prahe, ktorej vedenie prevzal v roku 1930 po odchode svojho učiteľa, prof. K. Kuffnera. V svojej prvej prednáške pre medikov *Psychiatrie ve studiu lékařství*, ktorá bola v plnom znení publikovaná v časopise *Revue v neurologii a psychiatrii* (1930), poukázal na význam a opodstatnenosť psychiatrie ako výučbového predmetu a zdôraznil nutnosť, aby sa psychiatria priblížila nielen ostatným medicínskym disciplinám, ale aj spoločenským vedám, psychológii, pedagogike a súdnej psychiatrii.¹³ Ako uviedol: „*Psychiatrie není pouze klinickou naukou o psychózách ..., nýbrž klinickou naukou o těch změnách, odchylkách a patologických reakcích, kterými se projevuje lidská psychika při nemocích vůbec, nejen ve vlastních psychózách... Budu tedy pokládat za svůj úkol, aby v přednáškách zvykal a učil posluchače dívat se na každého nemocného i ze stránky jeho psychiky.*“²⁰

Po príchode prof. Z. Myslivečka na pražskú kliniku sa vykonali rozsiahle úpravy a rozšírili sa jej priestory. Z jeho iniciatívy vzniklo otvorené oddelenie neuróz a reaktívnych stavov, postupne sa vybudovalo detské oddelenie s kapacitou 25 lôžok, protialkoholické oddelenie (Apolinář

a záchytná stanica. Naďalej sa rozvíjalo už existujúce likvorologické laboratórium a bolo zriadené encefalografické laboratórium ako prvé tohto druhu v Československu.²¹ Zaslúžil sa aj o založenie oddelenia lekárskej psychológie a zastával názor, že lekár pre svoju prax potrebuje poznatky psychológie i psychiatrie. Zároveň odporúčal využitie psychoterapie a správny psychologický prístup k pacientovi. Videl v nich spôsoby, ktoré môžu výrazne ovplyvniť spoluprácu lekára s pacientom a tak zvýšiť efektívnosť jednotlivých liečebných postupov.²² Dlhodobo sa snažil o zavedenie predmetu lekárskej psychológie do výučby medikov, čo sa mu podarilo až v závere svojho profesionálneho pôsobenia.

Z pražského obdobia môžeme uviesť niekoľko prác zverejnených v časopise *Československá psychiatrie: Počátky české psychiatrické publikace* (1956); *Problém parafrenie* (1958); *Klasifikace deprese v psychiatrii* (1962) a v časopise *Revue v neurologii a psychiatrii: Příspěvek k verbálně akustickým halucinacím* (1931).^{23,24}

Počas celého obdobia svojho pôsobenia podporoval prácu všetkých úsekov, aj tých, v ktorých sám nepracoval. V psychiatrii sa snažil postupovať v súlade s aktuálnymi vedeckými poznatkami odboru, napr. do liečby psychických porúch zaviedol inzulínovú a elektrokonvulzívnu liečbu. Zároveň odmietal lobotómie, ktoré považoval za neprimeraný zásah do organizmu, a poukázal na možnosť ich zneužívania. Rovnako bol kritický aj k psychoanalýze.²¹ Zastával názor, aby sa do ústavnej starostlivosti prijímali aj psychopati a neurotici, pretože u väčšiny z nich je možné správnu liečbou dosiahnuť zlepšenie stavu. Jeho postoj k výsledkom liečby neuróz, psychopatických pováh a duševne narušených detí bol optimistický aj napriek tomu, že sa väčšia časť pacientov nedá úplne vyliečiť. Podľa prof. Z. Myslivečka má správny prístup i námaha lekára u tejto skupiny chorých svoje opodstatnenie, pretože môže zlepšiť ich vzťahy so svojim okolím.¹¹

Vo výskumnej činnosti presadzoval humánny postup a zdôrazňoval, že chorý nemá byť iba objektom výskumu. Osobnosť pacienta vnímal ako konečný cieľ psychiatrického výskumu. Na klinike, ktorá bola výučbovým a metodickým centrom vzdelávania lekárov, vyžadoval dodržiavanie spoľahlivých štandardov v diagnostike, terapii a expertíze. Okrem vedenia psychiatrickej kliniky sa každodenne venoval aj klinickej praxi.²⁵ Aktívne sa zapájal do spolkovéj činnosti a na schôdzach Purkyňovej spoločnosti prednášal a demonštroval zaujímavé kazuistiky, napr. *Demonstrace nemocného s nádorem mozku, kde prvá zřetelnější symptomatologie byla psychická* (1930); *Neobvyklé impulsivní stavy na degenerační basi*; *Neobvyklé silné obsese* (1933); *Porušená schopnost portretovati*; *Demonstrace ku poruchám jáství* (1934).

Významný je jeho prínos v pregraduálnej príprave lekárov. Je autorom celoštátnych vysokoškolských učebníc *Psychiatrie I. část – všeobecná* (1949), *Obecná psychiatrie* (1959), v ktorých rozpracoval koncepciu osobnosti, psychopatológiu a psychopatologický výklad duševných porúch. Bol spoluautorom viacerých vysokoškolských učebníc a textov: *Speciální psychiatrie* (1956, 1959), *Repetitorium všeobecné a speciální psychiatrie* (1952, 1957), *Repetitorium speciální psychiatrie* (1953, 1954).²⁶ Pracoval aj v odbore forenzej psychiatrie a v učebnici *Súdné*

lekárstvo v kapitole *Súdna psychiatria* spracoval svoje dlhoročné skúsenosti.

Aj v Prahe sa systematicky venoval výchove svojich pokračovateľov. V odbore psychiatria habilitoval 9 svojich žiakov, ktorí sa po 2. svetovej vojne stali prednostami psychiatrických kliník na novozriadovaných univerzitách. Boli medzi nimi aj spomínaní prof. M. Křivý, prof. S. Krákora, prof. Z. Klimo, ďalej prof. Eugen Vencovský (PK LF Karlovej univerzity v Plzni) a doc. Václav Petráň (Lekárska fakulta hygienická KU v Prahe).²⁷ Pod jeho vedením pracovali na klinike ďalšie významné osobnosti psychiatrie, napr. docenti J. Prokop, Svetozar Nevole, Vladimír Vondráček, ako aj ďalší lekári: Josef Apetauer, Olga Skaličková a iní.

Jedným z jeho najznámejších žiakov a neskôr vedec-kých pokračovateľov bol významný slovenský psychiater MUDr. Zoltán Klimo, ktorý koncepcie a odborné prístupy prof. Z. Myslivečka uplatnil a rozvinul na viacerých klinikách na Slovensku.

PRÍNOS PROFESORA MUDR. ZOLTÁNA KLIMU PRE ROZVOJ NEUROPSYCHIATRIE

Začiatky vedeckej práce prof. Z. Klimu

Z. Klimu prejavoval záujem o psychiatriu a neurológiu už počas štúdia medicíny na LF UK v Bratislave. Po ukončení štúdia nastúpil v januári 1930 ako sekundár na Kliniku psychiatrickú a neurologickú, ktorú v tomto období viedol prof. Z. Mysliveček.⁷ Ten si všimol jeho predpoklady pre vedeckú prácu a pri svojom odchode na Psychiatrickú kliniku LF UK v Prahe mu ponúkol miesto asistenta. S doktorom Z. Klimom odišiel do Prahy aj jeho kolega, MUDr. Jan Prokop, ktorý sa venoval likvorológii, serológii a súdnej psychiatrii. Na pražskej klinike vtedy pôsobili MUDr. Ladislav Haškovec a psychológ PhDr. Jaroslav Křivý. MUDr. L. Haškovec pracoval v oblasti klinickej psychiatrie, neurológie a neurohistológie. Spolupráca s kolegami pod vedením prof. Z. Myslivečka bola pre mladého lekára Z. Klimu dobrým východiskom pre jeho ďalšiu vedeckú prácu.²⁸ V Prahe pôsobil do roku 1935 a potom sa vrátil späť na bratislavskú psychiatrickú kliniku, kde pracoval do roku 1938. Z tohto obdobia sú známe viaceré jeho neurohistologické práce publikované v časopise BLL samostatne alebo v spolupráci s inými odborníkmi, napr. *Schizofrenie s maniodepresívnym priebehom* (1932); *Príspevok k tak zv. syneasteziám* (1935); *O alkoholizme* (1936); *Záchvatový průběh schizofrenie a maniodepresivní psychosy* (1936); *Zabitie kojencu matkou v depresívnom stave* (1937); *O myslení schizofrenikov* (1938); *Obsah askorbovej kyseliny v ľudskom cerebrálnom likvore* (1938); *O reflexe Babinského na dolnej i hornej končatine* (1939).¹⁶ Bol aktívny aj v spoljkovej činnosti a na schôdzkach Spolku československých lekárov vystúpil s viacerými odbornými príspevkami, ktoré doplnil aj demonštráciami, napr. v roku 1937 referoval o témach: *Zabitie dieťaťa choromyselnou matkou*; *Hydrocefalus*; *Demonštrácia choromyselnej, trpiacej neobyčajne bludnou predstavou*.

Obr. 2. Prof. MUDr. Zoltán Klimo

Zdroj: <https://www.upjs.sk/lekarska-fakulta/fakulta/historia-fakulty/legendy/>

Pôsobenie prof. Z. Klimu na Psychiatrickej klinike v Košiciach

V roku 1938 prijal MUDr. Z. Klimu ponuku vedenia Neuropsychiatrického oddelenia v Štátnej nemocnici v Košiciach, kde nastúpil 1. 7. 1938. V pozícii primára zotrval iba krátko, a už 31. 8. 1938 prešiel do Štátnej nemocnice v Martine, kde pôsobil do roku 1946 a vybudoval tam moderné neurologické pracovisko.⁷ Klinické skúsenosti s liečbou neurologických ochorení neskôr publikoval v časopise BLL, napr. *Úspešné liečenie chorey minor* (1946); *Liečba delíria tremens nárazom kalcia* (1947); *Význam síry pri nervových chorobách so zvláštnym zreteľom na zápaly periférneho nervstva*; *Vplyv folikulínu na hematomolivorovú bariéru a jeho praktický význam* (1948).¹⁶ Po ukončení 2. svetovej vojny sa v roku 1946 vrátil na Neuropsychiatrické oddelenie Štátnej nemocnice do Košíc. Oddelenie zápasilo s veľkými problémami, bolo situované v nevyhovujúcich priestoroch mimo areálu samotnej nemocnice a patrilo v tomto období medzi najviac problematické a najhoršie vybavené psychiatrické pracoviská v Československu. Prof. Z. Klimo napriek počiatčným zlým podmienkam vytvoril kolektív odborníkov, ktorí mali úprimný záujem o psychiatriu, a od svojho nástupu sa snažil zlepšiť kvalitu a podmienky poskytovanej zdravotnej starostlivosti.²⁹ V úzkej spolupráci s kolegami postupne prebudovali oddelenie na klinické pracovisko patriace novozriadenej košickej lekárskej fakulte. Tá bola založená v roku 1948 ako samostatná pobočka LF Slovenskej univerzity (SU) a stala sa zárodkom budúcej Univerzity Pavla Jozefa Šafárika (UPJŠ) v Košiciach.³⁰ Na pracovisku boli pod jeho vedením vybudované biochemické, elektroencefalografické a psychologické laboratória a knižnica. Rozhodnutím profesorského zboru LF (SU) v Bratislave bolo MUDr. Z. Klimovi 12. apríla 1946 udelené venia docendi

pre odbor psychiatrie a neurológie. V decembri 1953 bol menovaný docentom LF SU v Košiciach pre odbor psychiatrie s účinnosťou od 1. 1. 1954. Na novom klinickom pracovisku napokon prof. Z. Klimu naplno rozvinul svoju pedagogickú a vedecko-výskumnú činnosť. Zabezpečoval pregraduálnu výučbu psychiatrie a neurológie a podieľal sa na plnení vedecko-výskumných úloh na LF SU v Košiciach a súčasne pôsobil vo vedení fakulty, konkrétne ako prodekan v rokoch 1954–1959.³¹ U poslucháčov dokázal vyvolať záujem o psychologicko-psychiatrické vedy a zdôrazňoval význam lekárskej psychológie v praxi, uplatňovanie individuálneho prístupu k chorým, ako aj poskytovanie pomoci pacientom pri hľadani ich stratenej integrity. Svoje klinické skúsenosti spracoval vo vysokoškolských učebných textoch *Úvod do medicínskej psychológie a všeobecnej psychiatrie* (1970).

Podobne ako prof. Z. Mysliveček, aj prof. Z. Klimu sa venoval viacerým oblastiam psychiatrie, neurológie, ale aj témam z príbuzných vied. Bol zároveň prakticky zameraným lekárom, v klinickej praxi sa orientoval najmä na diagnostiku a liečbu schizofrénie a epilepsie, aktívne sa však venoval aj protialkoholickému liečeniu.³² V oblasti neurológie dlhodobo skúmal napr. Babinského reflex, detoxikačné schopnosti pečene pri rôznych neurologických i psychiatrických ochoreniach, prítomnosť toxických látok v likvore a ich pôsobenie na tkanivá, hladinu kyseliny askorbovej v likvore, sedimentáciu erytrocytov pri pyroterapii a priebeh liečby chorey minor. Z okruhu psychiatrických tém to bola konvulzívna liečba, liečba depresie, schizofrénie, výskyt psychických porúch pri encefalitíde, mozgových nádoroch, protialkoholická liečba a ďalšie. Venoval sa aj forenznej psychiatrii a ako súdny psychiater bol vyhľadávaným expertom.³³

Z príbuzných odborov boli predmetom jeho záujmu aj psychologické otázky, vzťah psychológie a psychiatrie, o ktorých referoval na odborných podujatiach a publikoval v rôznych periodikách i zborníkoch. Boli to napr. príspevky *O objektívnom a subjektívnom v lekárstve* (1960);³⁴ *K otázke vnímania a uvedomovania v psychiatrii* (1964); *K otázke vedomia, podvedomia, nevedomia* (1969);²³ *Príspevok k odrazu spoločenského vedomia v psychopatológii* (1973).³⁵ K ďalším témam jeho záujmu môžeme zaradiť determináciu ľudskej psychiky, psychiatrické problémy vo výchove mládeže a ďalšie.

Bol krajským odborníkom v psychiatrii a organizačne i metodicky zastrešoval psychiatrickú starostlivosť v celom Východoslovenskom kraji nielen u dospelú populáciu, ale prispel aj k budovaniu a rozvoju pedopsychiatrie. Snažil sa o zlepšenie pomerov v psychiatrických zariadeniach, pomáhal pri budovaní nových psychiatrických oddelení, ambulancií a liečební. V práci *K epidemiológii deliria tremens vo Východoslovenskej oblasti* poukázal na nutnosť nielen vhodnej liečby alkoholikov, ale aj na zavedenie preventívnych opatrení.³⁶ Snažil sa aktívne vstupovať do riešenia problémov priamo v praxi, napr. vďaka jeho iniciatíve sa podarilo udržať činnosť psychiatrickej liečebne v Plešivci aj pri jej nedostatočnom personálnom obsadení.²⁸

Svoje klinické skúsenosti a výsledky vedecko-výskumnej práce rozpracoval v štúdiách a príspevkoch, ktoré boli publikované v odborných periodikách. K vedeckej i publikačnej činnosti nabádal aj svojich kolegov a vytváral

priestor pre spoluprácu, čo dokazujú viaceré jeho práce publikované samostatne alebo v spoluautorstve v časopise Československá psychiatrie, napr. *Indikácia kardiozologického šoku a jeho modifikácia* (1956); *O hypoglykemických stavoch v psychiatrii* (1959); *Príspevok k problematike toxoinfekčných psychóz* (1960); *Náhodilý nález automutilácie na lebke* (1967); *Nepoznaný tumor talamu* (1968); *Psychické zmeny po zastavení srdcovej činnosti; Cephalea thymolytická* (1969); *Analýza dokonaných samovrážd z psychiatrického hľadiska* (1970); *Kazuistický príspevok k diferenciálnej diagnostike psychogénnych a endogénnych depresíí* (1971); *Ďalšie skúsenosti v liečbe depresívnych stavov kombináciou psychotonu s elektrošokmi* (1971); *Kazuistický príspevok k otázke nutkavého smiechu* (1972) a ďalšie.²³ Viaceré neurohistologické i psychiatrické práce prof. Z. Klimu boli publikované v BLL, napr. *O eozinofilii – poznámka k Thornovmu testu* (1954); *Dnešný stav liečby duševne chorých* (1946); *Psychózy po úrazoch hlavy* (1968).¹⁶

Úzko spolupracoval aj s lekármi iných klinických pracovísk a medicínskych odborov fakulty. Na základe tejto spolupráce vznikli viaceré výstupy, napr. *Príspevok k liečbe depresívnych stavov* (1959); *Kazuistický príspevok k poruchám pamäti pri intrakraniálnych aneurizmách a po ligatúre a. carotis communis l. dx.* (1972); *O ovplyvnení priebehu deliria tremens blokátormi beta receptorov sympatika* (1971); *Príspevok k terapii primárnej polydipsie* (1975). Niektoré práce vznikli aj v spolupráci s inými fakultami, napr. *Dynamika zmien koncentrácie serotonínu v krvi po jednorázovej aplikácii elektrošoku* (1974, Prírodovedecká fakulta UPJŠ); *Význam vitamínu B₁ v liečbe popôrodných neurasténii a psychóz* (1970, Katedra veterinárnej diätetiky Vysoké školy veterinárnej v Košiciach).²³

Zameranie všetkých jeho prác vychádzalo z klinických skúseností a bolo podporené experimentálnym výskumom. Aplikáciu orientáciu mali viaceré jeho práce, napr. o využití pyroterapie v liečbe chorey minor, o zvýšení účinnosti elektrokonvulzívnej liečby (ECT) pri ťažkých depresiách podaním psychotonu pred samotným vykonaním ECT, o podávaní Folikulínu v liečbe cefalalgii a meningitíd. Prínosom sú jeho závery týkajúce sa modifikácií konvulzívnej liečby pri ďalších psychických poruchách a nové postupy v liečbe deliria tremens podávaním nárazových dávok kalcia.³⁷

Profesor Z. Klimu sa venoval aj odbornej príprave svojich kolegov. Pod jeho vedením boli habilitovaní MUDr. Jozef Medvecký, MUDr. Jozef Kafka, jeho pokračovatelia. Viacerí z jeho žiakov a kolegov sa neskôr podieľali na budovaní ďalších psychiatrických pracovísk na Slovensku.

ZÁVER

Oblasti vedeckého záujmu profesorov Z. Myslivečka a Z. Klimu boli veľmi blízke a podobný bol aj ich prístup k riešeniu výskumných úloh a klinických problémov. Príbuzné boli ich náhľady na koncepciu osobnosti, patofyziologický základ psychických porúch, príčinné faktory ochorení, ako aj ich postoje k zavedeniu nových laboratórnych metód v diagnostike a liečbe neurologických a psychických ochorení. Obaja sa vyznačovali kritickým

prístupom k novým poznatkom a objavom a neprijímali ich bez exaktného vedeckého zdôvodnenia. Charakterizovalo ich aj celoživotné úsilie o skvalitnenie poskytovania zdravotnej starostlivosti, snaha o modernizáciu psychiatrických pracovísk a boj proti stigmatizačným predsudkom v tejto oblasti. Poukazovali na potrebu medziodborovej spolupráce a zavedenia lekárskej psychológie do vzdelávania lekárov, ako aj na význam využitia poznatkov psychológie i psychiatrie v práci lekára vo všetkých medicínskych

odboroch. Boli si blízki aj osobnými postojmi, povahovými rysmi a spájalo ich vzájomné priateľstvo. Obaja umreli v roku 1974, prof. Z. Mysliveček vo veku 92 rokov a prof. Z. Klimo vo veku 68 rokov.

Profesori Z. Mysliveček a Z. Klimo patria k popredným odborníkom, ktorí svojím vedeckým dielom, výchovou celého radu odborníkov, ale aj organizačným úsilím a pôsobením v klinickej praxi výrazne prispeli k formovaniu českej a slovenskej psychiatrie i neurológie v 20. storočí.

LITERATÚRA

- Morovicsová E, Kořínková V. Činnost Psychiatrické kliniky Lékařské fakulty Univerzity Komenského v Univerzitní nemocnici Bratislava – Staré Mesto v letech 1864–2014. *Česká a slovenská psychiatrie* 2015; 111(6): 314–323.
- Hlaváčková L. Počátky neurologie na pražských lékařských fakultách a založení neurologických klinik. *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 2019; 59 (2): 11–42.
- Morovicsová E. Českí lékaři jako překopníci výučby psychiatrie na Lékařské fakultě Univerzity Komenského v Bratislavě. *Čes a slov Psychiat* 2020; 116 (4): 183–189.
- Vencovský E. Historie Československé psychiatrické společnosti (1939–1969). *Československá psychiatrie* 1970; 66 (1): 1–5.
- Černý K. Dějiny České psychiatrické společnosti a jejich předchůdky (1919–1979). *Čes a slov Psychiat* 2003; 99 (1): 27–44.
- Mečíř J. Připomínáme si výročí založení Purkyňovy společnosti pro studium duše a nervstva, 80 let existence prvního českého psychiatrického časopisu. *Československá psychiatrie* 1984; 80 (6): 353–358.
- Falísová A. Lékaři na Slovensku do roku 2000. Bratislava: VEDA 2010: 485.
- Sedláčková E, Fleischer J, Kolibáš E, Žucha I. Profesor MUDr. Zdeněk Mysliveček, Dr.Sc. – zakladatel slovenskej psychiatrie. *Psychiatria* 1996; 3 (3–4): 216–219.
- Časopis lékařů českých, ročníky 47–80, roky 1908–1941.
- Historie nemocnice. (Zpracoval Tichý J.) Dostupné na <http://bohnice.cz/zakladni-informace/historie-nemocnice/>
- Krākora S. Profesor MUDr. Zdeněk Mysliveček dožívá se 70 let. *Čes a slov Psychiat* 1956; 52 (3): 153–155.
- Revue v neuropsychopathologii, therapii, fysikalní medicíně, veřejné hygieně a lékařství sociálním, ročníky 5–28, roky 1908–1931.
- Archív UK v Bratislave, Fond RUK – Personálne oddelenie, Osobné spisy pedagogických pracovníkov, Prof. MUDr. Zdeněk Mysliveček, šk. 134.
- Beniak M, Tichý M. Dejiny Lekárskej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. I. časť. Bratislava: Univerzita Komenského 1990: 240.
- Klimo Z. Univ. Prof. MUDr. Zdeněk Mysliveček, zakladateľ slovenskej psychiatrie a neurológie. *Československá psychiatrie* 1956; 52 (3): 155–156.
- Bratislavské lekárske listy, ročníky 1–49; roky 1922–1968.
- Revue v neurologii a psychiatrii, ročníky 23–28, roky 1926–1931.
- Ciffra J, Hulín I. Lekárska fakulta Univerzity Komenského v Bratislave 1919–1979. Bratislava: ALFA 1982: 140.
- Ondrejčíčka M. Vznik, vývoj a stručné dejiny interných odborov na Lekárskej fakulte. In: Varsík B, Bartl J, eds. 50 rokov Univerzity Komenského. Bratislava: UK 1969: 112–148.
- Mysliveček Z. Psychiatrie ve studiu lékařství. *Revue v neurologii a psychiatrii* 1930; 27 (1): 273–282.
- Káš S. Profesor MUDr. Zdeněk Mysliveček, představitel české psychiatrie v první polovině 20. století. *Praktický lékař* 2009; 89 (6): 335–337.
- Morovicsová E, Heretik A Sr, Heretik A Jr, Škodáček I. History od psychotherapy in Slovakia. *European Journal of Mental Health* 2017; 12 (1): 88–103.
- Československá psychiatrie, ročníky 52–71, roky 1956–1975.
- Revue v neurologii a psychiatrii, ročníky 23–28, roky 1926–1931.
- Dobiáš J. Za profesorem Zdeňkem Myslivečkem. *Československá psychiatrie* 1974; 70 (2): 130–132.
- Kol. autorov. Slovenský biografický slovník. IV. zväzok. Martin: Matica slovenská 1990: 562.
- Vencovský E. Jubileum založení české psychiatrické kliniky před 100 lety v Praze. První století Čs. psychiatrie (1886–1986). Historické studie a úvahy. Praha: Výzkumný ústav psychiatrický 1988: 14.
- Kolibáš E. Profesor MUDr. Zoltán Klimo – bratislavský žiak profesora Myslivečka. *Čes a slov Psychiat* 2000; 96 (5): 274–275.
- Vondráček V. Prof. dr. Zoltán Klimo dovršuje 6. životní dekádu. *Časopis lékařů českých* 1965; 104 (49–50): 1380.
- Pleva J. Ostatná činnosť na Lekárskej fakulte. In: Varsík B, eds. 50 rokov Univerzity Komenského. Bratislava: UK 1969: 159–165.
- Archív UK v Bratislave, Fond RUK – Personálne oddelenie, Osobné spisy pedagogických pracovníkov, Prof. MUDr. Zoltán Klimo, šk. 87.
- Medvecký J, Kafka J, Medvecká E, Saffko Š. História košickej psychiatrie. In: Černoušek M, Baudiš P. (eds). První století Čs. psychiatrie (1886–1986). Historické studie a úvahy. Praha: Výzkumný ústav psychiatrický 1988: 81–86.
- Klimo Z, Stánčák A. Význam Rorschachovej metódy v súdnej psychiatrii. *Zborník prác Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*. Košice: UPJŠ 1960; 3 (3): 3–10.
- Klimo Z, Stánčák A. O objektivnom a subjektivnom v lekárstve. *Zborník prác Lekárskej fakulty Univerzity P. J. Šafárika v Košiciach*. Košice: UPJŠ 1960; 3 (2): 19–23.
- Medvecký J, Klimo Z, Medvecká E. Príspevok k odrazu spoločenského vedomia v psychopatológii. *Lekársky obzor* 1973; 22: 611–614.
- Kafka J, Klimo Z, Čapoun V. K epidemiológii deliria tremens vo Východoslovenskej oblasti. *Protialkoholický obzor* 1970; 5 (3): 142–145.
- Mysliveček Z. Prof. Dr. Zoltán Klimo se dožívá šedesátí let. *Československá psychiatrie* 1965; 61 (6): 362–363.